ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA
VOL. XI/XII, 9 SECTIO H 1977/1978

Instytut Ekonomii Politycznej
Wydziału Ekonomicznego UMCS

Romuald POLIŃSKI

Rola i zadania PZPR w kształtowaniu politycznych przesłanek programowania rozwoju społeczno-gospodarczego kraju na etapie budowy rozwiniętego socjalizmu

Роль и задачи ПОРП в формировании политических предпосылок программирования общественно-экономического развития страны на этапе строительства развитого социализма

The Role and the Assignments of the Polish United Workers' Party in Forming Political Premisses for Programming the Country's Social and Economic Development at the Stage of the Developed Socialism

Tendencje rozwoju społeczeństwa i gospodarki socjalistycznej mają charakter konieczny i obiektywny, ale nie może on przebiegać bez aktywnego udziału czynnika subiektywnego [1], a więc głównie klasy robotniczej i jej partii marksistowsko-leninowskiej.

Aktywistyczna rola czynnika subiektywnego, znaczenie klasy robotniczej i siła oddziaływania partii marksistowsko-leninowskiej na rozwój społeczno-gospodarczy uzależnione są ściśle od tego, na ile adekwatnie te obiektywne tendencje rozwojowe są odzwierciedlane w jej programach budownictwa socjalistycznego.

Podstawowymi przesłankami programowania przez PZPR rozwoju społeczno-gospodarczego kraju są: nauka marksizmu-leninizmu i więź partii z masami pracującymi.[2]

[1] O pojęciu czynnika subiektywnego vide: W. Zastawny: *Funkcje zarządzania gospodarką w systemie politycznym*, Warszawa 1977, s. 3. O roli tego czynnika we współczesnych warunkach pisze J. Szydlak: *Doskonalenie pracy partyjnej na froncie gospodarczym*, „Nowe Drogi" 1973, nr 9, s. 21.

[2] „Źródłem siły partii jest niezłomna wierność zasadom marksizmu-leninizmu, jedność ideowo-polityczna jej szeregów, nierozerwalna więź z klasą robotniczą, z ca-

I

Oparcie programowania rozwoju na nauce marksizmu-leninizmu umożliwia partii takie postępowanie, które w sposób najbardziej racjonalny zbliża klasę robotniczą i cały naród do wyznaczonych celów budownictwa socjalistycznego. Zasadniczą cechą tego postępowania jest to, że rozwój społeczno-ekonomiczny jest przez partię kierowany i kontrolowany świadomie.

Pomiędzy nauką marksizmu-leninizmu a rozwojem społeczno-gospodarczym zachodzi sprzężenie zwrotne: rozwój społeczno-gospodarczy rodzi nowe problemy i stwarza nowe obszary penetracji naukowej, a nauka marksizmu-leninizmu umożliwia partii przyśpieszenie i wzbogacenie celów rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.[3]

Marksizm-leninizm, jako nauka krytyczno-rewolucyjna[4] jest podstawą działalności PZPR w zakresie rozwiązywania aktualnych i perspektywicznych problemów budownictwa socjalistycznego w Polsce. Pozwala to wypracować naukowo uzasadniony program rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Teoria marksizmu-leninizmu, którą partia wyznaje i upowszechnia jest sprawdzoną w doświadczeniu historycznym nauką o obiektywnych prawach rozwoju społecznego. „Naszą wiedzę o współczesności, rozumienie jej rozwojowych perspektyw kształtujemy zawsze w oparciu o podstawowe prawa materializmu historycznego, które są fundamentem praktyki politycznego programowania dalszego rozwoju wszystkich dziedzin życia w socjalistycznych państwach"[5] — stwierdza J. Szydlak.

PZPR, kierując się uniwersalną nauką marksizmu-leninizmu, twórczo

---

łym narodem": *O dalszy dynamiczny rozwój budownictwa socjalistycznego — o wyższą jakość pracy i warunków życia narodu.* Uchwała VII Zjazdu PZPR [w:] *VII Zjazd PZPR, 8—12 grudnia 1975. Podstawowe materiały i dokumenty,* Warszawa 1975, s. 265). Por. także A. Dobieszewski: *Kierownicza rola PZPR podstawową zasadą budownictwa socjalistycznego* [w:] *Wiedza o partii. Wybrane problemy.* Wydanie piąte pod red. A. Dobieszewskiego, Warszawa 1975, s. 235; A. Dobieszewski, A. Owieczko: *Rola PZPR w kierowaniu procesami budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego* [w:] *Teoretyczne problemy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego,* pod red. H. Białyszewskiego, Warszawa 1977, s. 90.

[3] Por. A. Krawczewski: *Stosunki ekonomiczne rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego w marksistowsko-leninowskiej teorii rozwoju ekonomicznego* (Wybrane problemy metodologiczne) [w:] *Teoretyczne problemy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego,* pod red. H. Białyszewskiego, Warszawa 1977, s. 233.

[4] Rewolucyjność socjalizmu naukowego lapidarnie sformułował K. Marks w 11 tezie o Feuerbachu: „Filozofowie rozmaicie tylko interpretowali świat, idzie jednak o to, aby go zmienić". (K. Marks: *Tezy o Feuerbachu* [w:] K. Marks, F. Engels: *Dzieła,* t. 3, Warszawa 1961, s. 10).

[5] J. Szydlak: *Wystąpienie na Krajowej Naradzie Aktywu Partyjnego i Gospodarczego,* „Nowe Drogi", 1973, nr 2, s. 39.

przystosowuje ją do warunków naszego kraju. „Przewodząc narodowi polskiemu na drodze wiodącej do socjalizmu, PZPR — jak stwierdza jej *Statut* — kieruje się nauką marksizmu-leninizmu; zasady tej nauki stosuje w sposób twórczy zgodnie z wymogami konkretnych warunków swego kraju”.[6] W przemówieniu na XIII Plenum KC PZPR w r. 1974 E. Gierek stwierdził, że „organiczne zespolenie w polityce partii i państwa uniwersalnych prawidłowości socjalizmu z trafnym rozpoznaniem i właściwym uwzględnieniem potrzeb i możliwości, aspiracji, dążeń narodu oraz konkretnych warunków naszego kraju”[7] jest niezbędną przesłanką socjalistycznego rozwoju.

Rozwój marksizmu-leninizmu jest koniecznością dziejową i prawidłowością historyczną. Musi być on nieustannie wzbogacany o uogólnienia nowych zjawisk, tendencji i prawidłowości rozwoju społeczno-gospodarczego oraz nowych doświadczeń ruchu robotniczego. Marksizm-leninizm weryfikuje w ten sposób swoje twierdzenia i dzięki temu jest nauką ciągle żywą, zdolną do wskazywania perspektyw rozwojowych budownictwa socjalistycznego. Jeżeli jednak partia nie przywiązuje odpowiedniej wagi do rozwoju teorii, zaniedbuje działalność teoretyczną, umożliwiającą poznanie coraz bardziej złożonej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej a także podejmowanie decyzji optymalnych i politycznie trafnych, zrozumiałych dla szerokich mas i przez nie akceptowanych, to z reguły popełnia ona poważne błędy polityczne i gospodarcze.[8]

Uchwała VII Zjazdu PZPR stwierdza, że „dalsze rozwijanie nauki marksizmu-leninizmu jest kluczowym zadaniem partii, która w procesie budownictwa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego będzie uogólniać nowe zjawiska i prawidłowości”.[9]

Praktyka budownictwa socjalistycznego dowiodła, że partia może pomyślnie realizować cele zarówno bieżące jak i długofalowe, ekonomiczne i pozaekonomiczne, odcinkowe i kompleksowe jedynie wówczas, gdy twórczo rozwija i wzbogaca naukę marksizmu-leninizmu.[10] Opieranie działal-

---

[6] *Statut PZPR*, Warszawa 1976, s. 9.

[7] *Ludowa Ojczyzna wspólnym dobrem i wspólną dumą wszystkich Polaków.* Przemówienie I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka [w:] *XIII Plenum KC PZPR 15 lutego 1974 r. Podstawowe dokumenty i materiały*, Warszawa 1974, s. 16.

[8] Pisze o tym S. Dziabała: *Partia marksistowsko-leninowska — geneza, funkcje i zasady działania* [w:] *Organizacja polityczna społeczeństwa. Państwo, partie polityczne, systemy partyjne*. Praca zbiorowa pod red. A. Dobieszewskiego, Warszawa 1975, s. 251.

[9] *O dalszy dynamiczny rozwój budownictwa socjalistycznego — o wyższą jakość pracy i warunków życia narodu.* Uchwała VII Zjazdu PZPR [w:] *VII Zjazd. 8—12 grudnia 1975, Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1975, s. 268.

[10] Por. A. Koseski: *Budowa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. Zarys koncepcji politycznej*, Warszawa 1977, s. 281.

ności partii marksistowsko-leninowskiej we wszystkich sferach życia społecznego i gospodarczego na przesłankach naukowych uznaje się za prawidłowość.[11]

Najogólniejszą formą programu PZPR jest *Wstęp* do *Statutu PZPR*. We *Wstępie* tym zostały sformułowane zasadnicze cele i zadania ideowo-programowe partii: „Idea, której służy Polska Zjednoczona Partia Robotnicza — to idea komunizmu. W niej ucieleśnia się przyszłość świata [...] Służąc tym ideałom PZPR służy Polsce. Dla dobra i lepszej przyszłości narodu PZPR dąży do zbudowania w Polsce ustroju socjalistycznego".[12] Zasadniczą rolę w programowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego odgrywają najwyższe instancje partyjne — zjazdy partii i plenarne posiedzenia jej Komitetu Centralnego. Zjazd partii uchwala program i ustala linię polityczną.[13] Komitet Centralny kieruje całokształtem pracy partii.[14] Uchwały zjazdów PZPR i posiedzeń plenarnych KC wytyczają i precyzują zasadnicze długofalowe cele i zadania budownictwa socjalistycznego we wszystkich głównych i poszczególnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego kraju.

Zjazdy partyjne powinny odbywać się w takich terminach, które umożliwiałyby im dokonanie oceny rezultatów realizacji centralnych planów 5-letnich (narodowych planów społeczno-gospodarczych) i wypowiedzenie się w sposób wiążący w sprawie zadań następnego 5-lecia.[15] Rozwiązanie takie przyjęte przez VI Zjazd PZPR urealnia kierowniczą rolę partii, gdyż pozwala tej najwyższej instancji decydować o najważniejszej sprawie rozwoju kraju.[16]

Wytyczanie programu rozwoju społeczno-gospodarczego kraju jest zadaniem nie tylko najwyższych instancji partii. Każda organizacja i instancja partyjna wytycza program działania w skali własnego terenu czy przedsiębiorstwa. Uwzględnia zarówno wytyczne ogólnopartyjne (zadania w skali makro), jak specyficzne warunki i problemy w skali mikro. Kojarzenie przez niższe organizacje i instancje partyjne zadań ogólnogospodarczych z zadaniami odcinkowymi (konkretyzacja ogólnopartyjnych uchwał) nie może mieć charakteru mechanicznego; musi ono być twórcze,

---

[11] Tak pisze Z. Rybicki: *Prawidłowość rozwoju partii w warunkach budowy rozwiniętego socjalizmu* [w:] *Teoretyczne problemy budowy rozwiniętego socjalizmu w Polsce*. Materiały konferencji naukowej. IPPM-L KC PZPR, Warszawa 1978, s. 9.

[12] *Statut PZPR*, Warszawa 1976, s. 6—7.

[13] Por. pkt 30 *Statutu PZPR*, s. 75.

[14] Por. *loc. cit.*

[15] Por. Referat programowy Biura Politycznego na VI Zjazd PZPR wygłoszony przez I sekretarza KC E. Gierka [w:] *VI Zjazd PZPR 6—11 grudnia 1971, Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1972, s. 143.

[16] „Zwyczajny zjazd partii zwoływany jest przez Komitet Centralny co pięć lat". (pkt 28 *Statutu PZPR*, Warszawa 1976, s. 71).

gdyż tylko wtedy partia może osiągać najlepsze rezultaty w swej działalności.

Po VI Zjeździe partia szczególnie intensywnie rozwija swoją działalność w zakresie programowania rozwoju kraju.[17] Partia opracowała koncepcję i program budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego w Polsce, perspektywiczny plan rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i kilka długofalowych programów rozwiązywania węzłowych problemów w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego.

Aktywność partii w zakresie programowania rozwoju społeczno-gospodarczego zawsze musi być funkcją celów budownictwa socjalistycznego. Zarówno atrofia jak i hipertrofia działalności programującej osłabia kierowniczą rolę partii, co w konsekwencji prowadzi do żywiołowości rozwoju.

Kształtowanie przez partię rozwiniętej gospodarki socjalistycznej w Polsce, a więc dalsze umacnianie socjalistycznych stosunków produkcji, rozbudowa i rekonstrukcja bazy materialno-technicznej, zespolenie osiągnięć rewolucji naukowo-technicznej ze społecznymi walorami socjalizmu, podnoszenie jakości pracy i efektywności gospodarowania [18] odbywać się może wyłącznie na coraz szerszym opieraniu wszelkiej działalności na zdobyczach nauki. Tylko naukowe kierowanie gospodarką socjalistyczną zapewnia wysoką dynamikę rozwoju produkcji materialnej, stwarza warunki coraz pełniejszego zaspokajania materialnych i duchowych potrzeb społeczeństwa, swobodnego i wszechstronnego rozwoju jednostki i całego narodu.

Umiejętność dostrzegania nowych problemów, zdolność dawania właściwej oceny nowych zjawisk i tendencji rozwojowych oraz formułowanie trafnych koncepcji i programów rozwoju podstawowych dziedzin życia gospodarczego kraju, wiąże się ściśle z działalnością analityczną partii. Działalność analityczna i programowa partii wyraża jej rolę jako „zbiorowego rozumu" klasy robotniczej. [19] Ten „kolektywny *logos*" określa we

[17] Podkreśla to A. Łopatka: *Doskonalenie przewodniej roli PZPR* [w:] *Polityczna organizacja społeczeństwa w Polsce w okresie budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego.* Praca zbiorcza pod red. M. Szczepaniaka, Poznań 1977, s. 72.

[18] Takie kierunki kształtowania rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego w sferze ekonomicznej zostały sformułowane w Uchwale VII Zjazdu PZPR. Por. *O dalszy dynamiczny rozwój budownictwa socjalistycznego — o wyższą jakość pracy i warunków życia narodu. Uchwała VII Zjazdu PZPR* [w:] *VII Zjazd PZPR 8—12 grudnia 1975 r. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1975, s. 228.

[19] Por. J. Wacławek: *Zasady i formy politycznego kierownictwa partii instytucjami państwowymi i gospodarczymi* [w:] J. Wacławek: *O partii. Studia i szkice*, Warszawa 1974, s. 243.

współczesnych warunkach zdolność i siłę klasy robotniczej do politycznego kierowania budownictwem socjalistycznym w gospodarce.

Koncepcja budowy rozwiniętej gospodarki socjalistycznej w Polsce została sformułowana przez PZPR w wyniku naukowej analizy głębokich przemian zachodzących w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju i światowego socjalistycznego systemu ekonomicznego. Stanowi ona teoretyczną podstawę polityki społeczno-ekonomicznej partii i państwa socjalistycznego.

Na historyczne i ogólnoświatowe znaczenie naukowego kierowania gospodarką socjalistyczną wskazywał W. Lenin: „Na to pole walka została przeniesiona w skali światowej. Jeżeli zadania te wykonamy — wówczas wygramy w skali międzynarodowej z całą pewnością i ostatecznie. Dlatego zagadnienia budownictwa gospodarczego nabierają dla nas znaczenia zupełnie wyjątkowego".[20]

Partia określa tempo i kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, konieczność takich czy innych zwrotów w polityce, wynikających ze zmiany warunków rozwoju sił wytwórczych i stosunków produkcji, wzrostu stopnia złożoności więzi ekonomicznych itp. Gospodarka socjalistyczna to dziedzina, w której realizacja programu partii jest najskuteczniejsza i przynosi najwidoczniejsze rezultaty. Zmiany strukturalno-jakościowe w gospodarce decydują w ostatniej instancji o zmianie wszystkich pozostałych stosunków społecznych. Wytyczanie przez partię programu rozwoju gospodarczego ma więc decydujące znaczenie dla budownictwa socjalistycznego w ogóle.

Treścią programowania przez partię rozwoju gospodarczego kraju jest rozpoznanie i określenie celów polityki ekonomicznej. Cele te wynikają z systemu wartości (aksjologii) naukowego socjalizmu. Wybór metod i środków działania łączy się już z zasadami prakseologii ekonomicznej, chociaż w ostateczności musi być funkcją przyjętych celów.[21] Tak więc

---

[20] W. Lenin: *Przemówienie na zamknięcie konferencji 28 maja* [w:] *Dzieła*, tom. 32, Warszawa 1956, s. 463.

[21] „Nietrudno [...] zrozumieć — pisze J. Pajestka — że rozpoznanie w zakresie celów to jednak inna sprawa niż rozpoznanie w zakresie środków i metod działania. To drugie, aczkolwiek w istotnym stopniu wymaga poznania zachowania się ludzi i czynników społecznych, opiera się w dużym zakresie na poznaniu współzależności natury techniczno-ekonomicznej. Znajomość tych współzależności natomiast niemal nic nie daje dla rozpoznania celów (co jednak nie oznacza, że warunki techniczno-ekonomiczne nie wpływają na kształtowanie się celów). Wskazana różnica akcentuje się jeszcze wyraźniej przy przejściu do »rozważenia«, tj. oceny i wyboru w zakresie celów oraz środków i metod działania. Dla tych drugich mamy stosunkowo jasne ogólne podejście, ogólne kryteria oceny i wyboru. Są nimi: zasada skuteczności oraz zasada ekonomicznej racjonalności (gospodarności). Ocena i wybór

nawet „najlepiej skonstruowany system planowania i zarządzania i najefektywniej funkcjonujący nie jest w stanie sam sformułować celów, tak pod względem ich doboru, jak i zakresu ich realizacji, bez dopływu tychże w ujęciu programu strategicznego z zezwnątrz systemu planowania, czyli od politycznego centrum kraju".[22] W warunkach polskich takim centrum jest Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, jej naczelne instancje. W procesie wyznaczania celów rozwoju społeczno-gospodarczego nikt nie może zastąpić partii marksistowsko-leninowskiej.

Na VI Zjeździe PZPR sformułowano podstawowe zasady nowej strategii rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Ujawniono i poddano krytycznej analizie te wypaczenia, błędy i niedociągnięcia w politycznym kierowaniu gospodarką socjalistyczną, które miały miejsce w poprzednim okresie. Polegały ona na tym, że w polityce ekonomicznej nie doceniano działania obiektywnych praw ekonomicznych. Negatywną rolę odegrały przejawy subiektywizmu[23] w polityce partii i państwa, dowolne zmiany proporcji w rozwoju poszczególnych gałęzi, nierespektowanie wymagań rachunku ekonomicznego w trakcie podejmowania wielu decyzji o znaczeniu zarówno makroekonomicznym jak mikroekonomicznym.[24] Partia wykazała, że wypracowywanie i urzeczywistnianie na naukowych podstawach polityki ekonomicznej jest nie do pogodzenia z przejawami subiektywizmu. Likwidacja przejawów subiektywizmu, a przede wszystkim jego źródeł, stała się ważną przesłanką nowego podejścia do problemu politycznego kierowania gospodarką.

Subiektywizm w rozwiązywaniu problemów rozwoju społeczno-gospodarczego kraju jest obcym leninizmowi, dyletanckim lekceważeniem praw nauki i doświadczeń praktyki budownictwa socjalistycznego. Walka z subiektywizmem, administracyjnym komenderowaniem gospodarką socjalistyczną jest ważnym elementem walki o naukowy kurs polityki ekonomicznej, tak charakterystyczny dla leninowskiej tradycji.

---

w dziedzinie celów jest sprawą zgoła inną i nie da się jej oprzeć na żadnej z powyższych zasad." (J. Pajestka: *Świadome kształtowanie procesów społeczno-gospodarczych w gospodarce socjalistycznej*, „Ekonomista", 1977, nr 1, s. 10).

[22] W. Zastawny: *Funkcje zarządzania gospodarką w systemie politycznym*, Warszawa 1977, s. 9—10.

[23] Subiektywizm ma również swą genezę gnozeologiczną. Określone błędy wynikają niekiedy z tego, że pewien aspekt, realna strona (cecha) obiektywnego procesu jest przesadnie akcentowana, powiększana. Subiektywizm wynika z nieuprawnionej absolutyzacji, z jednostronnego podkreślania roli centralizmu w kierowaniu gospodarką socjalistyczną, z absolutyzacji roli czynnika subiektywnego w rozwoju gospodarczym (roli momentu „woli").

[24] Por. Sprawozdanie KC PZPR za okres między V a VI Zjazdem [w:] *VI Zjazd PZPR, 6—11 grudnia 1971. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1972, s. 9—12.

W. Lenin zdecydowanie walczył z wszelkimi przejawami subiektywizmu i biurokratyzmu. Traktował jako niegodne, nieprzemyślane poprawianie setek wybitnych specjalistów, chełpienie się swym prawem do „niezatwierdzenia" [25]; przestrzegał, że „przez pospieszne i nieostrożne administracyjne zarządzenia ustawodawcze [...] można jedynie zahamować i utrudnić" rozwiązanie ważnych problemów ekonomicznych.[26]

Woluntarystyczne budowanie planów, administracyjne i biurokratyczne metody zarządzania gospodarką, prowadzą do ogromnego marnotrawstwa sił i środków, obniżenia efektywności procesu gospodarowania, szczególnie na etapie wchodzenia kraju w rewolucję naukowo-techniczną.[27] Największe szkody powodują przejawy woluntaryzmu w polityce inwestycyjnej (ustalenie stopy inwestycji i alokacji nakładów inwestycyjnych).

W okresie, kiedy kierowanie gospodarką socjalistyczną obejmuje coraz większe potencjały wytwórcze (coraz większą ilość kadr pracowniczych o coraz wyższym poziomie kwalifikacji) zasadniczego znaczenia nabiera w tym zakresie myślenie w kategoriach racjonalności (efektywności), kompleksowe i perspektywiczne.

W miarę przechodzenia od empirycznego do świadomego wykorzystywania praw ekonomicznych, co jest ważną cechą budowy rozwiniętego socjalizmu, rola polityki ekonomicznej partii i wymagań stawianych tej polityce wzrasta.

Można wymienić pięć warunków naukowości polityki ekonomicznej partii marksistowsko-leninowskiej. Są to:

1) rozwój centralizmu demokratycznego w gospodarce,

2) twórczy rozwój teorii ekonomii,

3) uwzględnianie interesów ekonomicznych klasy robotniczej i całego społeczeństwa,

---

[25] W. Lenin: *O jednolitym planie gospodarczym* [w:] *Dzieła*, tom. 32, Warszawa 1956, s. 137.

[26] W. Lenin: *Ekonomika i polityka w epoce dyktatury proletariatu*, Warszawa 1949, s. 11.

[27] „Zmiany, które niesie z sobą rewolucja naukowo-techniczna — pisze A. Melich — wymagają coraz to większych środków, a to powoduje zamrożenie coraz to większego majątku na coraz dłuższy okres. Równolegle do tego zmniejszać się będzie możliwość transformacji środków. Wszystko to skłania do podejmowania coraz bardziej niezawodnych decyzji alokacyjnych i eksploatacyjnych. Błędy w kierunkowych decyzjach inwestycyjnych powodować będą wzrost strat o charakterze nieodwracalnym; i to w stosunku do coraz dłuższych okresów. Niepełne czy niewłaściwe wykorzystanie coraz to kosztowniejszych środków pracy, istniejących mocy produkcyjnych w dotkliwy sposób odbijać się musi na efektywności produkcji." (A. Melich: *Z problematyki planowania i zarządzania w dobie rewolucji naukowo-technicznej* [w:] *Człowiek, socjalizm, rewolucja naukowo-techniczna*, pod red. J. Kolczyńskiego i J. Liszki, Warszawa 1974, s. 336).

4) uwzględnianie specyfiki danego momentu (okresu) rozwoju,

5) udział mas pracujących w zarządzaniu gospodarką.

Jeśli idzie o pierwszy warunek, to zasadnicze znaczenie mają tu powiązania poziome między podmiotami gospodarującymi, rozszerzanie samodzielności ekonomiczno-organizacyjnej przedsiębiorstw, władz terenowych, a więc istnienie i funkcjonowanie „przeciwwagi" dla centrum polityczno-gospodarczego, które koncentrując władzę gospodarczą nieuchronnie zmierza do centralizacji systemu kierowania gospodarką.[28]

Koncentracja władzy gospodarczej stwarza niebezpieczeństwo podejmowania przez centralne organy polityczno-gospodarcze prób uniezależnienia się od działania obiektywnych praw ekonomicznych. Centralizm jako taki jest niezbędny w gospodarce socjalistycznej, ale absolutyzowanie centralizmu, rozszerzanie jego poza określone granice prowadzi do subiektywizmu, woluntarystycznego administrowania gospodarką, praktyki rozwiązywania wszystkich problemów wyłącznie czy głównie administracyjnymi metodami. Absolutyzowanie decentralizmu, samodzielność podmiotów gospodarujących może z kolei prowadzić do dezintegracji gospodarki socjalistycznej, do jej atomizacji, a w konsekwencji do żywiołowości rozwoju gospodarczego, osłabienia kierowniczej roli partii wobec gospodarki socjalistycznej.

Problem wypracowania naukowego kursu polityki ekonomicznej nie polega wcale na osłabieniu centralizmu, lecz na niedopuszczeniu do jego jednostronnego rozwoju. Dialektyka rozwoju gospodarki socjalistycznej wskazuje na konieczność stosowania i umacniania centralizmu demokratycznego, różniącego się w zasadniczy sposób od centralizmu biurokratycznego. Formułując zasadę centralizmu demokratycznego, Lenin pisał, że konieczna jest bezwzględna harmonia i jednolitość funkcjonowania gospodarki; „jednocześnie zaś centralizm, pojęty w prawdziwie demokratycznym sensie, zakłada stworzoną po raz pierwszy przez historię możliwość całkowitego i nie skrępowanego rozwoju nie tylko szczególnych właściwości lokalnych, lecz także miejscowych samorzutnych poczynań, miejscowej inicjatywy, różnorodnych dróg, metod i środków zmierzania do wspólnego celu". [29]

---

[28] W. Lenin stawiał zadanie znalezienia „ekonomicznych podstaw" obumierania biurokratyzmu i wskazywał, że wolność handlu może być nie tylko czynnikiem rozwoju sił wytwórczych, ale również środkiem walki z biurokratyzmem. (por. W. Lenin: *Plan broszury „O podatku żywnościowym"* [w:] *Dzieła*, tom. 32, Warszawa 1956, s. 345). Powyższe stwierdzenia mają ważne znaczenie metodologiczne, wskazują bowiem, jakie przedsięwzięcie ekonomiczne musi podejmować partia klasy robotniczej w walce z subiektywizmem, jednostronnym centralizmem, woluntarystycznymi decyzjami centrum i innych szczebli w polityce ekonomicznej.

[29] W. Lenin: *Dzieła*, t. 27, Warszawa 1954, s. 209—210.

Możliwości centrum nie są nieograniczone. Nie może ono ogarnąć całej różnorodności więzi ekonomicznych zachodzących między podmiotami gospodarującymi. Dotyczy to szczególnie etapu budowy rozwiniętego socjalizmu, kiedy to zjawiska i procesy ekonomiczne zmieniają się i komplikują coraz bardziej. Pewna sfera decyzji musi więc być w gestii bezpośrednich producentów, odpowiedzialnych za racjonalność w skali mikroekonomicznej. Właściwe kojarzenie praw i obowiązków centralnych i niższych szczebli zarządzania gospodarką uniemożliwia w znacznym stopniu przejawianie się subiektywizmu w polityce ekonomicznej. Leninowska zasada centralizmu demokratycznego pozwala kojarzyć jednolite, scentralizowane, planowe kierownictwo gospodarką socjalistyczną z samodzielnością i inicjatywą przedsiębiorstw i ich organizacji nadrzędnych. PZPR przywiązuje obecnie szczególną wagę do opracowania i umacniania nowych form i metod zastosowania centralizmu demokratycznego we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego. Partia dąży do tego, aby system funkcjonowania gospodarki socjalistycznej był ciągle dostosowywany do osiągniętego poziomu rozwoju sił wytwórczych. Doskonalenie planowania, umacnianie funkcji koncepcyjno-strategicznej centralnego planifikatora, rozszerzanie samodzielności przedsiębiorstw poprzez urzeczywistnianie pełnego rozrachunku gospodarczego — to silne bariery chroniące politykę gospodarczą przed woluntarystycznymi dewiacjami.

Drugim warunkiem naukowości polityki ekonomicznej jest twórczy rozwój teorii ekonomii.

Wypracowanie i realizacja polityki ekonomicznej bazującej na nauce jest ważnym zadaniem partii marksistowsko-leninowskiej w socjalistycznym społeczeństwie. Doświadczenie budownictwa socjalistycznego dowodzi, że tylko dzięki takiej polityce partia może zapewnić naukowe kierownictwo budownictwem socjalistycznym w sferze ekonomicznej. Teoretyczne uogólnienie nowych zjawisk i procesów gospodarczych, rodzących się tendencji i przeciwtendencji pozwala partii opracowywać słuszną linię generalną oraz unikać błędów i woluntarystycznych wypaczeń.

Swą kierowniczą rolę wobec gospodarki socjalistycznej partia sprawuje głównie poprzez teoretyczne opracowanie a następnie wcielanie w życie polityki ekonomicznej, jednoczącej w sobie naukową wiedzę o prawidłowościach rozwoju gospodarki socjalistycznej z kolektywnym doświadczeniem mas pracujących.

PZPR stale dąży do rozwoju teori ekonomii w ścisłym powiązaniu z praktyką socjalistycznego gospodarowania, w organicznym związku z rewolucyjną praktyką klasy robotniczej i wszystkich ludzi pracy. Powstawanie nowych problemów wymaga twórczego rozwoju teorii ekonomii, która jest traktowana przez partię jako twórcza siła, jako narzędzie przekształcania rzeczywistości społeczno-ekonomicznej.

Ekonomia polityczna socjalizmu w Polsce kształtuje się pod przemożnym wpływem partii. W uchwałach zjazdów PZPR, plenów jej KC i krajowych konferencji stawia się ważne problemy ekonomiczne, formułuje się prawidłowości rozwoju gospodarki socjalistycznej. Problemy te znajdują twórczy wyraz nie tylko w dokumentach partyjnych, ale również w praktycznej działalności partii.

Skomplikowane warunki, w jakich przebiega budownictwo socjalistyczne, nie zawsze umożliwiają pełne wykorzystanie w praktyce ustaleń teoretycznych partii, tworzących fundament ekonomii politycznej socjalizmu i naukową podstawę polityki ekonomicznej.

Teoria rozwoju ekonomicznego ma dla rządzącej partii marksistowsko-leninowskiej ważne znaczenie na wszystkich etapach budownictwa socjalistycznego. Dlatego też partia jako awangarda klasy robotniczej jest twórcą i nośnikiem przodującej teorii ekonomii. Pozwala to jej głęboko badać prawidłowości rozwoju ekonomicznego i tworzyć swoją politykę, swoją strategię i taktykę na bazie wniosków nauki.

PZPR popiera badania naukowe, sprzyja rozwojowi twórczych dyskusji i upowszechnianiu literatury ekonomicznej. Partia stwarza pomyślne warunki dla rozwoju działalności wielu ekonomistów-teoretyków, którzy są jednocześnie często wybitnymi działaczami partyjnymi, państwowymi i gospodarczymi.

Zasadniczy cel strategiczny wytyczony przez KC PZPR, którym jest zapewnienie pełnej dominacji marksizmu-leninizmu w całym obszarze nauk ekonomicznych, jest konsekwentnie realizowany mimo wielu jeszcze trudności i braków.[30] Stale umacnia się rola tych nauk w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym Polski.

Partyjnemu kierowaniu rozwojem nauk ekonomicznych podporządkowane są działania organizatorskie i ideologiczne, m. in. tematyka i metodologia badań naukowych, rozwój kadr i baza materialna. Rozszerzony został front badań, podnosi się ich poziom i efektywność, podejmuje się coraz częstsze próby kompleksowego, interdyscyplinarnego rozwiązywania skomplikowanych problemów teoretycznych i praktycznych budowy rozwiniętej gospodarki socjalistycznej w Polsce. Ważnym symptomem coraz wyższej efektywności badań jest wzrost chłonności gospodarki socjalistycznej na rozwiązania zgłaszane przez nauki ekonomiczne. Wszystko to oznacza, że marksistowska ekonomia polityczna może być pomyślnie rozwijana tylko w ścisłym związku z teoretyczną i polityczno-organizatorską działalnością partii.

---

[30] Por. S. Czajka: *Umacnianie partyjnego kierownictwa w naukach społecznych i humanistycznych w świetle doświadczeń PZPR w latach 1971—1976* [w:] *Problemy budownictwa socjalistycznego w PRL*, pod red. R. Rafajłowicza, Warszawa 1977, s. 91.

Rewolucja naukowo-techniczna, której osiągnięcia są na etapie budowy rozwiniętej gospodarki socjalistycznej coraz ściślej łączone ze społecznymi walorami socjalizmu, stwarza szczególnie sprzyjające przesłanki dla rozwoju nauk ekonomicznych, rodzi ona bowiem nowe i trudne problemy rozwojowe zarówno w sferze ekonomicznej jak społecznej, otwiera nowe horyzonty badawcze.

Dzięki przewidywaniu przez nauki ekonomiczne tempa i kierunków przyszłego rozwoju gospodarczego i wzbogacaniu przez nie instrumentacji teoretyczno-analitycznej partia może w coraz szerszym zakresie świadomie kierować wszystkimi dziedzinami życia gospodarczego kraju. Istnieje zasadnicza różnica — pisze H. Chołaj — pomiędzy intuicyjnym empiryzmem czy praktycznym dostosowaniem się do obiektywnych warunków i nie uświadamianych tendencji rozwojowych a świadomym wykorzystywaniem poznanych przez naukę prawidłowości do realizacji określonych celów.[31] Wyznaczając naukom ekonomicznym istotną rolę w dziele przebudowy strukturalno-jakościowej gospodarki socjalistycznej i kierowania jej rozwojem, rozwinięty socjalizm stworzył im nowe szanse i perspektywy rozwojowe.

Podjęcie przez PZPR zadania budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego w sferze ekonomicznej wiązało się z intensyfikacją kolektywnej działalności teoretycznej partii i doprowadziło po konsultacjach ze środowiskiem naukowym do sformułowania szerokiego planu badań naukowych w postaci problemów węzłowych, rządowych, resortowych i innych. Jednym z problemów węzłowych są *Teoretyczne podstawy budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego w Polsce*.

Działalność teoretyczna PZPR po VI Zjeździe objęła w dziedzinie ekonomii trzy grupy zagadnień:[32]

1) określenie strategii rozwoju,

2) rozwinięcie teorii reprodukcji (teorii wzrostu czy rozwoju gospodarczego),

3) zasadnicze rozwinięcie nauki o mechanizmie ekonomicznym, o formach i metodach gospodarowania.

Rozwój teorii reprodukcji zmierza w kierunku nowego ujęcia funkcji spożycia w procesie rozwoju gospodarczego, dowartościowania roli intensywnych czynników rozwoju gospodarczego i równowagi ekologicznej w warunkach rewolucji naukowo-technicznej.

---

[31] Por. H. Chołaj: *Budowa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego w Polsce Ludowej a rewolucja naukowo-techniczna* [w:] *Teoretyczne problemy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego*. Pod red. H. Białyszewskiego, Warszawa 1977, s. 153.

[32] Por. H. Chołaj: *O rozwiniętym społeczeństwie socjalistycznym*, Warszawa 1977, s. 201—202.

Istotą przyjętej na VI Zjeździe PZPR strategii rozwoju jest zespolenie polityki ekonomicznej i społecznej, umiejętne przezwyciężenie różnorodnych sprzeczności powstających w trakcie budowy rozwiniętej gospodarki socjalistycznej. Coraz ważniejszym elementem działalności teoretycznej jest poznawanie sprzeczności interesów uczestników procesu gospodarowania i wskazywanie kierunków (form i metod) kojarzenia tych interesów. W warunkach komplikowania zjawisk i procesów społeczno-ekonomicznych, wzrostu aspiracji i potrzeb ludzi pracy, bezkonfliktowe rozwiązywanie sprzeczności umożliwia partii szybszą i pełniejszą realizację celów budownictwa socjalistycznego.

„Kontynuacja strategii socjalistycznych przeobrażeń strukturalnych w gospodarce i społeczeństwie wymaga — stwierdzają tezy na XII Plenum KC PZPR z r. 1978 — wszechstronnego rozpoznania warunków wewnętrznych i zewnętrznych, które wpływać będą na rozwój społeczno-gospodarczy kraju. Niezbędne jest więc doskonalenie metod naukowej analizy i programowania. Stałej analizy wymaga rozwój stosunków gospodarczych z innymi państwami. Rozwinięte powinny być metody badań strukturalnych służące kształtowaniu optymalnych proporcji rozwojowych oraz doskonaleniu planowania w dziedzinie równowagi ekonomicznej. Konieczna jest również intensyfikacja badań naukowych dla potrzeb kształtowania rozwoju przestrzennego kraju". [33]

XII Plenum KC PZPR określiło jeszcze wiele innych kierunków badań, wśród których na podkreślenie zasługuje doskonalenie centralizmu demokratycznego w gospodarce, optymalizacja decyzji gospodarczych i pośrednie kierowanie przez centrum przedsiębiorstwami. Tezy na XII Plenum PZPR zawierają dyrektywę natury ogólniejszej, politycznej:

„Dążyć należy do kształtowania naukowych podstaw kierowania gospodarką w taki sposób, aby służyło ono najpełniej zarówno polepszeniu warunków materialnych, socjalnych, kulturalnych społeczeństwa, jak i stałemu rozwojowi sił wytwórczych. Prace w dziedzinie doskonalenia funkcjonowania gospodarki narodowej powinny być prowadzone systemowo i kompleksowo i stanowić dla polskiej nauki jedno z jej podstawowych zadań na najbliższe lata".[34]

Okres po VI Zjeździe PZPR obfitował zarówno w wiele poważnych dzieł naukowych, jak liczne ekspertyzy, analizy i propozycje służące procesowi modernizacji gospodarki socjalistycznej. Partia podejmuje działania mające na celu aktywizację doradczej funkcji nauki. W wielu przypadkach nauka wystąpiła w roli „wielkiego eksperta". Przykładem tutaj jest przede wszystkim udział ekonomistów-teoretyków w inicjowanych

[33] *O dalsze umacnianie roli nauki w społeczno-gospodarczym rozwoju kraju. Tezy na XII Plenum KC PZPR* [w:] *XII Plenum KC PZPR 15—16 czerwca 1976 r. Podstawowe dokumenty i materiały*, Warszawa 1978, s. 148.

[34] *Ibid.*, s. 148—149.

przez partię pracach nad dosoknaleniem systemu funkcjonowania gospodarki socjalistycznej w Polsce.

Kierownictwo partii zacieśnia sojusz partii z nauką, a w konsekwencji sojusz nauki z praktyką gospodarczą. Coraz większa jest wola i zdolność partii do wykorzystywania ekspertyz naukowych. Dotyczy to jednak głównie szczebli centralnych. [35] Stąd wynika konieczność rozszerzenia nowego stylu pracy i nowej postawy wobec doradczej funkcji nauki na niższe szczeble organizacyjne partii. Postulat ten wysuwany w różnych organizacjach i instancjach partyjnych oraz środowiskach zawodowych jest już realizowany.

„W coraz większym stopniu wykorzystujemy [...] wyniki różnorodnych badań i analiz, mających charakter kierunkowy lub przedmiotowy — pisze Tadeusz Bejm. — Wnioski, jakie z nich wypływają, są uwzględniane przy formułowaniu wycinkowych programów działania, a nawet poszczególnych uchwał i decyzji. Chroni to przed woluntaryzmem i subiektywizmem w wykonywaniu przez organizacje partyjne ich kierowniczej roli [...] wszelkie analizy i programy są środkiem [...] realizacji celów podstawowych i służą jako narzędzie naszego działania w bogatej rzeczywistości społeczno-politycznej i gospodarczej.” [36]

Trzecim warunkiem naukowości polityki ekonomicznej jest uwzględnianie interesów klasy robotniczej i całego społeczeństwa.

W całym procesie działalności programowej PZPR kojarzy zadania narodowe i międzynarodowe klasy robotniczej. Istnieją dwa główne warunki realizacji tej metodologicznej dyrektywy marksizmu-leninizmu. Pierwszy — to zasada proletariackiego internacjonalizmu, wyrażająca się m. in. w rozwijaniu i umacnianiu przez PZPR więzi gospodarki socjalistycznej w Polsce ze światowym socjalistycznym systemem ekonomicznym, w rozwijaniu socjalistycznej integracji gospodarczej realizowanej w ramach RWPG. Drugi warunek — to „umiejętność partii przekształcenia klasowego interesu proletariatu w interes ogólnonarodowy, co wymaga uwzględnienia zarówno specyfiki narodowej jak i interesów wszystkich możliwych sojuszników klasy robotniczej, przy zachowaniu jej interesów jako dominujących”. [37]

Partia marksistowsko-leninowska najpełniej i najkonsekwentniej wyraża zasadnicze interesy klasy robotniczej i wszystkich ludzi pracy. Zapewnia ona jednocześnie prymat interesów ogólnogospodarczych i harmonijne kojarzenie ich z interesami partykularnymi (branżowymi, wojewódzkimi, zakładowymi) i indywidualnymi (poszczególnych pracowników).

---

[35] Por. Chołaj: *Budowa rozwiniętego społeczeństwa...*, s. 159.

[36] T. Bejm: *Warunki wzrostu efektywności pracy partyjnej*, „Nowe Drogi”, 1974, nr 5, s. 56.

[37] Wacławek: *Zasady i formy politycznego kierownictwa...*, s. 242.

Klasa robotnicza, realizując ogólny cel socjalizmu, musi uwzględniać w programach swej partii interesy innych klas i warstw społecznych i kojarzyć je z interesami ogólnospołecznymi. W tym celu partia programując rozwój społeczno-gospodarczy ustala konkretnohistoryczne preferencje w zakresie realizacji interesów ekonomicznych klas i warstw społecznych, grup i środowisk zawodowych. Dotyczy to tym samym problemu ich aspiracji i potrzeb.[38]

PZPR stosuje praktykę wspólnego ustalania z innymi stronnictwami politycznymi tych elementów programu budownictwa socjalistycznego w gospodarce, które dotyczą żywotnych interesów sojuszniczych klas. I tak np. politykę rolną PZPR ustala wspólnie z ZSL, a program rozwoju usług i rzemiosła wspólnie ze Stronnictwem Demokratycznym. Wytyczane przez PZPR programy budownictwa gospodarczego nabierają w ten sposób charakteru ogólnonarodowego. Dzięki temu wszystkiemu staje się możliwa realizacja polityki ekonomicznej, odpowiadającej aspiracjom wszystkich ludzi pracy i przyczyniającej się do zaspokajania ich racjonalnych potrzeb. Poprzez uwzględnianie aspiracji i potrzeb wszystkich ludzi pracy partia uruchamia główną siłę motoryczną rozwoju gospodarczego, jaką jest realizacja interesów ekonomicznych wszystkich uczestników procesu gospodarowania.

Tylko taka polityka ekonomiczna, która bazuje na dobrze rozpoznanych interesach (bieżących i perspektywicznych) i realizuje je w pełni, może przynosić pożądane rezultaty. A więc i uwzględnianie interesów ekonomicznych klasy robotniczej i całego społeczeństwa jako wymóg naukowości polityki ekonomicznej nie może odbywać się poza kierowniczą działalnością partii marksistowsko-leninowskiej.

Czwartym warunkiem naukowości polityki ekonomicznej jest uwzględnianie specyfiki danego momentu (okresu) rozwoju.

Efektywność kierowania rozwojem gospodarczym zależy nie tylko od respektowania ogólnych obiektywnych praw ekonomicznych, bazowania na wskazaniach uniwersalnej nauki marksizmu-leninizmu, ale również od uwzględniania specyfiki danego momentu (okresu) rozwoju historycznego. Tym samym realizowany jest wymóg konkretności prawdy. Uwzględnianie specyfiki momentu rozwoju wymaga poznania nowych tendencji w nauce i technice, zmian w strukturze produkcji społecznej, kierunków ewolucji systemu funkcjonowania gospodarki socjalistycznej w danym okresie i w danym kraju.

Polityka ekonomiczna partii musi bazować na dokładnym poznaniu nagromadzonego doświadczenia w zakresie budownictwa socjalistycznego w

---

[38] Pisze o tym A. Bodnar: *Związki między ekonomiką i polityką* [w:] *Podstawy nauk politycznych*, Warszawa 1975, s. 359.

gospodarce. Umożliwia to centrum polityczno-gospodarczemu unikanie decyzji powodujących negatywne rezultaty w praktyce, dokonywanie wyboru najbardziej racjonalnych (efektywnych) metod kierowania gospodarką socjalistyczną. Nie może to jednak oznaczać mechanicznego kopiowania poprzedniego doświadczenia.

Polityka ekonomiczna PZPR ustalana jest na podstawie konkretnej oceny danego etapu rozwoju gospodarczego i możliwości, jakie on zawiera z punktu widzenia realizacji historycznej misji klasy robotniczej. Zarówno w ocenie sytuacji, jak możliwości rozwojowych PZPR coraz lepiej kojarzy uniwersalne zasady marksizmu-leninizmu, ogólne prawidłowości rozwoju gospodarczego ze specyfiką rozwojową gospodarki polskiej.[39] Ważne jest również to, żeby program partii był realistyczny, stawiał tylko takie cele i zadania, które mogą być urzeczywistniane. „Na tym i tylko na tym będzie polegała przyciągająca siła naszego programu — pisał Lenin. — Jeśli zaś rościć będziemy najmniejsze pretensje do tego, czego dać nie możemy — osłabi to siłę naszego programu. Będą nas [...] podejrzewali, że nasz program — to tylko fantazja".[40]

Podstawowe zadanie partii polega na tym, aby w porę odkrywać i właściwie oceniać zarówno możliwości, jakie daje klasie robotniczej i ludziom pracy dany okres historyczny, jak i potrzeby, które wyłania określony etap rozwoju gospodarczego. Partia poznawszy i oceniwszy te możliwości, wypracowuje linię generalną, wytycza tempo i kierunki rozwoju całej gospodarki socjalistycznej i poszczególnych jej dziedzin (gałęzi) oraz określa środki i metody prowadzące do realizacji tych celów.[41]

Umiejętność trafnej oceny możliwości, jakie stwarza dany etap rozwoju gospodarczego, i wyboru właściwych metod ich wykorzystania w procesie urzeczywistniania aspiracji i zaspokajania potrzeb klasy robotniczej i wszystkich ludzi pracy, decyduje o politycznej słuszności polityki ekonomicznej partii marksistowsko-leninowskiej.

Każda partia marksistowsko-leninowska budująca socjalizm staje ciągle ponad nowymi problemami wynikającymi z rozwoju swego kraju i musi je samodzielnie rozwiązywać. „Zespalanie ogólnych prawidłowości socjalistycznego rozwoju z warunkami i potrzebami naszego kraju stanowi — jak stwierdził E. Gierek na VII Zjeździe PZPR — podstawową zasadę polityki partii i kierunkową wytyczną jej strategii".[42]

---

[39] Por. Wacławek: *Zasady i formy politycznego kierownictwa...*, s. 241.

[40] W. Lenin: *Referat o rewizji programu i zmianie nazwy partii* [w:] *Dzieła*, t. 27, Warszawa 1954, s. 144.

[41] Por. Dobieszewski: *Kierownicza rola PZPR...*, s. 236.

[42] *O dalszy dynamiczny rozwój budownictwa socjalistycznego — o wyższą jakość pracy i warunków życia narodu.* Referat programowy Biura Politycznego wygłoszony przez I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka [w:] *VII Zjazd PZPR 8—12 grudnia 1975. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1975, s. 114.

Leninowska teza o różnorodności dróg prowadzących do socjalizmu [43] dotyczy również koncepcji budowy rozwiniętej gospodarki socjalistycznej w poszczególnych krajach. W tym właśnie kontekście uwidacznia się autentyczne i rzeczywiste nowatorstwo strategiczno-programowej myśli PZPR. [44]

Nowatorstwo strategiczno-programowej myśli określonej partii wyraża się w zdolności formułowania trafnych uogólnień i ocen oraz najważniejszych w danym okresie historycznym celów i zadań, w zdolności rozpoznawania interesów i uogólniania nowych potrzeb wyłaniających się w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego.

Zasadniczym układem odniesienia dla nowatorstwa partii jest rzeczywistość historyczna, w jakiej ona działa. PZPR stymuluje rozwój teorii ekonomii opartej na doświadczeniach przede wszystkim swego kraju; uwzględnia również doświadczenie budownictwa gospodarczego ZSRR i innych krajów socjalistycznych. PZPR twórczo rozwija rodzime doświadczenia zdobywane w procesie budowy rozwiniętej gospodarki socjalistycznej.

Im głębiej są poznane prawa ekonomiczne, tym bardziej gospodarka socjalistyczna może być zabezpieczona przed negatywnymi zjawiskami i tendencjami. Pomyślny, twórczy rozwój nauki i nagromadzone doświadczenia socjalistycznego gospodarowania pozwalają partii sprawdzać do minimum błędy i pomyłki w kierowaniu gospodarką socjalistyczną.

Piątym warunkiem naukowości polityki ekonomicznej jest udział mas pracujących w zarządzaniu gosopdarką.

Socjalizm jako pierwszy stworzył niezbędne przesłanki dla udziału robotników w zarządzaniu produkcją. Rozwój demokracji produkcyjnej przybiera w Polsce postać samorządu robotniczego, który — jak stwierdza Uchwała VI Zjazdu PZPR — „staje się szczególnie ważnym czynnikiem umacniania roli klasy robotniczej w systemie kierowania gospodarką narodową”. [45] W referacie Biura Politycznego, wygłoszonym przez E. Gierka na IX Plenum KC PZPR, podkreślono konieczność szerszego wykorzystania istniejących możliwości w zakresie umacniania demokracji robotniczej: „Należy zwłaszcza podnosić rolę konferencji samorządu robotniczego. Powinny one z wnikliwością i krytycyzmem analizować problemy produkcyjne i socjalne zakładów, ujawniać rezerwy, wnosić pro-

---

[43] W. Lenin: *Dziecięca choroba „lewicowości” w komunizmie* [w:] *Dzieła wybrane*, t. 2, Warszawa 1955, s. 635 i n.

[44] Por. Chołaj: *Budowa rozwiniętego społeczeństwa...*, s. 134.

[45] *O dalszy socjalistyczny rozwój PRL w latach 1971—1975. Uchwała VI Zjazdu PZPR* [w:] *VI Zjazd PZPR 6—11 grudnia 1971. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1972, s. 267.

pozycje i postulaty zmierzające do lepszej realizacji zadań społeczno-gospodarczych".[46]

Umacnianie roli samorządu robotniczego zmniejsza niebezpieczeństwo podejmowania na wyższych szczeblach kierowania gospodarką socjalistyczną woluntarystycznych i arbitralnych decyzji inwestycyjnych, cenowych, płacowych i innych, sprzecznych z obiektywnymi prawami ekonomicznymi i podstawowymi interesami klasy robotniczej.

Wyrazem wzrostu roli samorządu robotniczego były, zorganizowane z inicjatywy partii, dwie krajowe narady samorządu robotniczego oraz przyjęte wnioski. W wyniku decyzji Biura Politycznego KC PZPR rozszerzono samorząd robotniczy na wszystkie przedsiębiorstwa państwowe. Wzrosły kompetencje nie tylko KSR, ale również innych organów samorządu robotniczego.

II

Drugą obok nauki marksizmu-leninizmu podstawową przesłanką programowania przez PZPR rozwoju społeczno-gospodarczego kraju jest więź partii z masami pracującymi.

Oparcie programowania rozwoju na więzi z masami pracującymi umożliwia partii takie postępowanie, które gwarantuje nie tylko optymalność programu, ale również twórczą aktywność ludzi pracy w procesie jego realizacji.

Partia — jak wskazywał Lenin — w całej swej działalności, a przede wszystkim w zasadniczej jej dziedzinie, tj. w realizacji polityki ekonomicznej, bazuje na marksistowskiej tezie, według której twórcą historii, podmiotem dziejów są masy ludowe, a zadaniem partii jako awangardy klasy robotniczej jest wszechstronne podtrzymywanie i rozwijanie aktywności i świadomej, twórczej inicjatywy ludzi pracy.

„Awangarda jedynie wówczas spełnia zadania awangardy — wskazywał Lenin — gdy umie nie odrywać się od kierowanych przez siebie mas, gdy umie rzeczywiście prowadzić naprzód najszersze masy".[47]

Partia marksistowsko-leninowska nie tylko wyraża i przekłada na konkret określonych założeń programowych (celów i zadań polityki ekonomicznej) obiektywne interesy, aspiracje oraz wolę klasy robotniczej

---

[46] *O wyższą efektywność gospodarowania, o lepsze zaspokojenie potrzeb ludzi pracy*. Referat Biura Politycznego wygłoszony przez I sekretarza KC PZPR E. Gierka [w:] *IX Plenum KC PZPR 7—8 października 1977. Podstawowe dokumenty i materiały*, Warszawa 1977, s. 28.

[47] W. Lenin: *O znaczeniu wojującego materializmu* [w:] *Dzieła*, tom 33, Warszawa 1957, s. 231.

i wszystkich ludzi pracy, ale również sprawuje funkcję „sztabu bojowego”, przywódcy mas pracujących.[48] Stąd wynika konieczność obustronnego ruchu informacji między partią a masami, doskonalenia sprzężeń zwrotnych między klasą robotniczą a jej awangardą, pogłębiania i rozwijania wszechstronnych więzi między partią a ludźmi pracy.

Partia nie ogranicza się do wyrażania aspiracji i interesów ludzi pracy; partia je również świadomie kształtuje. A więc w tym zakresie partia odgrywa nie tylko bierną, ale również aktywną rolę. „Więź z masami pojmujemy jako obowiązek wsłuchiwania się w głos ludzi pracy i niecofanie się przed krytyką i samokrytyką naszych własnych poczynań, gdy okażą się one niesłuszne — stwierdził E. Gierek na Warszawskiej Konferencji Partyjnej w 1971 r. — Ale naszą powinnością jest także jasne i stanowcze rozpraszanie nieporozumień i fałszywych wyobrażeń w świadomości społecznej”.[49]

Partia może prawidłowo kierować rozwojem społeczno-gospodarczym kraju tylko wtedy, gdy ma poparcie klasy robotniczej, załóg produkcyjnych, wszystkich ludzi pracy, gdy poprzez swoją politykę ekonomiczną wyraża ich cele, interesy i aspiracje. „Jesteśmy przecież tylko kroplą w morzu mas ludowych, toteż — przestrzegał Lenin — rządzić możemy jedynie wtedy, gdy trafnie wyrażamy to, co lud sobie uświadamia. W przeciwnym razie partia komunistyczna nie będzie przewodzić proletariatowi, proletariat nie będzie przewodzić masom”.[50]

PZPR kojarzy socjalistyczne ideały i dążenia klasy robotniczej z interesami całego narodu i mobilizuje wszystkich ludzi pracy do realizacji programu budownictwa socjalistycznego, a przede wszystkim do realizacji polityki ekonomicznej. „Prawidłowo odczytać dążenia i aspiracje ludzi pracy, wytyczyć taki program, który przybliża socjalistyczną perspektywę, skupić wokół niego masy i zapewnić jego realizację — oto istota naszej powinności wobec klasy robotniczej i narodu — stwierdził E. Gierek na XVI Plenum KC PZPR w 1975 r. Wedle realizacji tej powinności naród ocenia partię i z tego punktu widzenia powinniśmy rozpatrywać wszystkie jej sprawy”.[51] Więź z narodem i jego zaufanie są dla partii głównym źródłem jej siły, czynnikiem kształtowania jedności moralno-

[48] Por. T. M. Jaroszewski: *Kierownicza rola partii w warunkach intensywnego rozwoju*, „Nowe Drogi”, 1971, nr 3, s. 120.

[49] E. Gierek: *Rok przygotowań do VI Zjazdu rokiem dobrej i owocnej pracy.* Przemówienie na warszawskiej konferencji partyjnej, „Trybuna Ludu”, 14 III 1971 r.

[50] W. Lenin: *Dzieła*, t. 33, Warszawa 1957, s. 312.

[51] *Z partią, z jej programem i działalnością związane są nadzieje i aspiracje całego narodu.* Przemówienie I sekretarza KC PZPR [w:] *XVI Plenum KC PZPR 6—7 stycznia 1975 r. Podstawowe dokumenty i materiały*, Warszawa 1975, s. 14.

-politycznej narodu, jego zaangażowania w realizację celów stawianych przez partię. [52]

Ścisła, codzienna więź partii z klasą robotniczą, załogami produkcyjnymi i wszystkimi ludźmi pracy zapewnia bezpośrednią konfrontację polityki ekonomicznej partii z ich odczuciami, opinią. Dzięki temu partia może wzbogacać swój program o wnioski wynikające z doświadczenia mas pracujących, ustalać i korygować metody realizacji wytyczonych celów, precyzować konkretne dyrektywy działania, umiejętnie kształtować postawy ludzi pracy i dynamikę ich aspiracji.

Na etapie budowy rozwiniętego socjalizmu PZPR dąży do posiadania pełnego rozeznania aspiracji i potrzeb społecznych (struktury, dynamiki i trendów rozwojowych) zarówno w ich wymiarze zobiektywizowanym jak i w subiektywnym odczuciu społecznym. [53] Wiedza w tym zakresie może kształtować się tylko w ścisłej łączności ze społeczeństwem i pomaga partii ustalać hierarchię potrzeb społecznych i kolejności ich zaspokajania, a więc strategię rozwoju społeczno-gospodarczego.

Więź partii z ludźmi pracy to także więź ze środowiskiem ekonomicznym i technicznym zakładów produkcyjnych, z ich kierowniczym aktywem społeczno-gospodarczym.

Więź partii z masami pracującymi przejawia się również w zasadach organizacyjnych życia wewnętrznego partii, a więc w masowości partii, centralizmie demokratycznym, systematyczności zebrań partyjnych oraz w swobodzie partyjnej dyskusji i krytyki. Zasady te stanowią gwarancję tego, że uchwały i postanowienia organizacji i instancji partyjnych reprezentują wolę najszerszych rzesz ludzi pracy i całego narodu. [54]

Ważną formą więzi PZPR z ludźmi pracy są konsultacje. Zasada konsultacji jest dorobkiem PZPR i została sformułowana przez E. Gierka w przemówieniu radiowo-telewizyjnym 21 grudnia 1970 r.: „Żelazną regułą naszej polityki gospodarczej i polityki w ogóle musi być liczenie się z rzeczywistością, szeroka konsultacja z klasą robotniczą i inteligencją,

---

[52] Por. *O dalszy dynamiczny rozwój budownictwa socjalistycznego — o wyższą jakość pracy i warunków życia narodu*. Referat programowy Biura Politycznego wygłoszony przez I sekretarza KC PZPR E. Gierka, [w:] *VII Zjazd PZPR 8—12 grudnia 1975. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1975, s. 120.

[53] Por. Rybicki: *Prawidłowość rozwoju partii...*, s. 6.

[54] Por. A. Dobieszewski: *Kierownicza rola partii marksistowsko-leninowskiej w systemie organizacji społeczeństwa socjalistycznego*, [w:] *Organizacja polityczna społeczeństwa. Państwo, partie polityczne, systemy partyjne*. Praca zbiorowa pod red. A. Dobieszewskiego, PWN, Warszawa 1975, s. 310; J. Wacławek: *Zasady i formy politycznego kierownictwa partii instytucjami państwowymi i gospodarczymi* [w]: J. Wacławek: *O partii. Studia i szkice*, Warszawa 1974, s. 246.

respektowanie zasad kolegialności i demokracji w życiu partii i w działaniu władz naczelnych". [55]

Zasadę konsultacji do praktyki działania partii wprowadziła Uchwała VIII Plenum KC PZPR z 1971 r. Na konieczność stosowania konsultacji partyjnej wskazywały Wytyczne KC PZPR na VI Zjazd Partii [56], a VI Zjazd Partii usankcjonował zasadę konsultacji w *Statucie*. [57]

VI Zjazd PZPR sformułował dyrektywę, według której w procesie kształtowania polityki partii i programowania rozwoju społeczno-gospodarczego kraju „należy rozszerzać stosowanie metody konsultacji, dyskutowania każdej istotniejszej decyzji z aktywem, klasą robotniczą i z zainteresowanymi środowiskami społeczno-zawodowymi w celu korygowania i doskonalenia projektu decyzji, jak również wyjaśniania jej motywów i tworzenia przez to warunków społecznie sprzyjających jej realizacji. Żadne ważne decyzje nie mogą być podejmowane w trybie zaskakującym instancje, organizacje partyjne i społeczeństwo". [58]

Podstawowy sens konsultacji polega na realizacji zasady „więcej dyskusji przed podjęciem decyzji, więcej dyscypliny w ich realizacji". [59]

Uchwała VII Zjazdu PZPR stwierdza, że „partia będzie nadal — w węzłowych problemach polityki społecznej, konsultować swoje zamierzenia z ludźmi pracy. Przede wszystkim będzie omawiać z klasą robotniczą projekty istotnych decyzji oraz sposoby rozwiązywania problemów polityki społeczno-ekonomicznej". [60]

Zasada konsultacji została wpisana na karty *Konstytucji PRL* i stała się dla państwa obowiązującym prawem. [61]

Tworzenie instytucjonalnych warunków służących urzeczywistnianiu więzi partii marksistowsko-leninowskiej i państwa socjalistycznego z ma-

[55] Przemówienie radiowo-telewizyjne E. Gierka z dnia 21 grudnia 1970 r., „Trybuna Ludu", 22 XII 1970.

[56] *O dalszy socjalistyczny rozwój PRL. Wytyczne KC PZPR na VI Zjazd Partii* [w:] *XI Plenum KC PZPR 4 września 1971 r.*, Warszawa, s. 130.

[57] Vide pkt 18 *Statutu PZPR*, Warszawa 1976 r., s. 55.

[58] *O dalszy socjalistyczny rozwój PRL. Uchwała VI Zjazdu PZPR, 6—11 grudnia 1971. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1972, s. 285—286.

[59] *Sprawozdanie KC na VII Zjazd PZPR* [w:] *VII Zjazd PZPR 8—12 grudnia 1975. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1975, s. 53.

[60] *O dalszy dynamiczny rozwój budownictwa socjalistycznego — o wyższą jakość pracy i warunków życia narodu. Uchwała VII Zjazdu PZPR* [w:] *VII Zjazd 8—12 grudnia 1975 r. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1975, s. 260.

[61] „Obywatele Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uczestniczą w sprawowaniu kontroli społecznej, w konsultacjach i dyskusjach nad węzłowymi problemami rozwoju kraju oraz zgłaszają wnioski". [Artykuł 86 pkt 1 *Konstytucji PRL*, Warszawa 1976, s. 52].

sami pracującymi zapewnia prawidłowy kierunek rozwoju gospodarki socjalistycznej. [62]

Niekiedy zasadę konsultacji odnosi się wyłącznie do fazy diagnozy i fazy projektowania polityki społeczno-ekonomicznej. Jest to ujęcie niepełne i jednostronne. Zasada konsultacji powinna być stosowana również w fazie realizacji tej polityki. [63] Partia dzięki temu ma bardziej wiarygodne źródło informacji co do efektywności, stopnia realizacji i trafności politycznej przyjętego programu rozwoju społeczno-gospodarczego, a co za tym idzie — większe możliwości korygowania jego podstawowych założeń. Konsultacja może i powinna być stosowana jednocześnie we wszystkich fazach postępowania: diagnozy, projektowania i realizacji. [64]

Celem partyjnej konsultacji na etapie diagnozy jest usuwanie wszelkich deformacji obrazu obiektywnej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej, eliminowanie błędnych interpretacji określonych zjawisk i procesów ekonomicznych, tworzenie adekwatnego (prawdziwego) obrazu istniejącego stanu rzeczy w określonej dziedzinie życia.

Na etapie projektowania powiny być dyskutowane różne warianty rozwiązań po to, żeby znaleźć i wybrać wariant optymalny z punktu widzenia przyjętych kryteriów, z punktu widzenia bieżących i perspektywicznych celów budownictwa socjalistycznego. „W procesie kształtowania polityki partii i programowania jej działania należy w coraz większym stopniu korzystać ze zróżnicowanych ocen tego samego problemu, a przy podejmowaniu decyzji posługiwać się różnymi wariantami rozwiązań" — stwierdza Uchwała VI Zjazdu PZPR. [65]

Celem konsultacji na etapie realizacji programu jest uzyskiwanie szybszej i rzetelniejszej informacji o przebiegu i stopniu realizacji powziętych decyzji, zebranie doświadczeń, usuwanie wątpliwości i ewentualnych błędów oraz stwarzanie atmosfery dobrej roboty. [66]

Konsultacje nie są i nie powinny być formą biernego akceptowania przez załogi produkcyjne, określone środowiska społeczno-zawodowe i w ogóle ludzi pracy z góry powziętych decyzji i przyjętych programów rozwoju społeczno-gospodarczego. Konsultacje nie są więc sposobem wyrażania gotowej uchwały, decyzji czy programu, lecz sposobem ich for-

---

[62] Por. Z. Rybicki: *Klasa robotnicza — partia — państwo socjalistyczne*, „Nowe Drogi", 1971, nr 2, s. 34.

[63] Piszą o tym: J. Wacławek: *O partii. Studia i szkice*, Warszawa 1974, s. 83; T. Fiszbach: *Rola i metody konsultacji w pracy partyjnej*, „Nowe Drogi", 1975, nr 2, s. 54.

[64] Por. Fiszbach: *Rola i metody...*, s. 54.

[65] *O dalszy socjalistyczny rozwój PRL w latach 1971—1975. Uchwała VI Zjazdu PZPR* [w:] *VI Zjazd PZPR 6—11 grudnia 1971. Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1972, s. 285—286.

[66] Por. Fiszbach: *Rola i metody...*, s. 55.

mułowania i precyzowania. W swej istocie konsultacje przypominają sposób dochodzenia do prawdy na gruncie nauki.[67]

Korygowanie w porę błędnych decyzji w zakresie polityki gospodarczej podnosi racjonalnoć (efektywność) procesu gospodarowania, pozwala unikać czy minimalizować negatywne skutki subiektywizmu w programowaniu rozwoju, zwiększa zaufanie załóg produkcyjnych, kadr kierowniczych gospodarki i wszystkich ludzi pracy do kierowniczej roli partii.

Konsultacje muszą być — jak stwierdził E. Gierek na spotkaniu z aktywem województwa katowickiego w 1976 r. — prowadzone w atmosferze powagi i szczerości, zaangażowania i porządku, rytmicznej i zdyscyplinowanej pracy załóg produkcyjnych, a opinie, krytyczne oceny, wnioski i postulaty muszą wypływać z dobrych intencji, być wyrazem postawy obywatelskiej i patriotycznej oraz świadczyć o kulturze politycznej. „Tylko wówczas nasze dyskusje uruchamiać będą kapitał społecznego myślenia i zbiorowego doświadczenia, stwarzając podstawę do podejmowania trafnych decyzji. Decyzji, które zespalają najszersze rzesze wokół wspólnych zadań i wspólnych celów”.[68]

Konsultacje można podzielić na dwa typy[69]: ogólnospołeczne i wewnątrzpartyjne. Nie ma między nimi ścisłych granic, przenikają się one wzajemnie i uzupełniają.

Według zasięgu konsultacje dzielą się na ogólnokrajowe, regionalne, zakładowe i środowiskowe.

Najistotniejsze problemy rozwoju społeczno-gosopdarczego dotyczące całego społeczeństwa są konsultowane we wszystkich środowiskach społeczno-zawodowych. Od 1971 r. poddano konsultacjom szereg węzłowych zagadnień o szerokim zasięgu społecznym, m. in. wytyczne na VI i VII Zjazd PZPR, program poprawy wyżywienia narodu i rozwoju rolnictwa, projekt ustawy o zakładowych funduszach socjalnych, projekt nowelizacji *Kodeksu pracy*, program budownictwa mieszkaniowego i sprawę jego standardu, politykę cen i płac, zagadnienia emerytur dla rolników, problemy aktywności młodego pokolenia w budowie socjalizmu i inne. Istotne i charakterystyczne jest przy tym to, że propozycje uregulowania tych zagadnień zostały przedstawione w sposób alternatywny (wariantowy).

PZPR zrezygnowała z tradycyjnej formy tez przedzjazdowych, które z reguły zawierały szczegółowy i zamknięty projekt założeń najbliższego

---

[67] Por. J. Łukaszewicz: *Rozwój demokracji socjalistycznej w Polsce* „Nowe Drogi”, 1975, nr 1, s. 35.

[68] E. Gierek: *Przemówienie na spotkaniu z aktywem województwa katowickiego 2 lipca 1976 r.* „Trybuna Ludu”, 3 VII 1976 r.

[69] Por. J. Kubasiewicz, S. Gajda: *Kluczowe znaczenie konsultacji w działalności PZPR*, „Nowe Drogi”, nr 8, s. 26.

5-letniego planu centralnego (narodowego planu gospodarczego). Projekt taki miał charakter bardziej informacyjny niż dyskusyjny. Dlatego właśnie tezy zostały zastąpione wytycznymi zawierającymi analizę najważniejszych problemów funkcjonowania i rozwoju partii, państwa, gospodarki narodowej i społeczeństwa. Analiza ta jest podstawą prezentowanych przez partię propozycji rozwiązań określonych problemów.

„Wytyczne nie stanowią [...] zamkniętego programu, który należy jedynie upowszechniać i popularyzować, dotyczą one wszystkich najważniejszych dziedzin i spraw, wszystkich kluczowych zadań na najbliższe lata [...] — stwierdził E. Gierek w przemówieniu na XI Plenum KC PZPR w 1971 r. — We wszystkich tych sprawach wytyczne są otwarte dla wszystkich niezbędnych zmian i korektur. Pragniemy tę ich cechę — otwartość — z całą mocą podkreślić, znalazła ona zresztą wyraz również w samym projekcie wytycznych przez zaproponowanie w wielu ważnych problemach rozwiązań alternatywnych i odwołania się do opinii partii i społeczeństwa w sprawie wyboru właściwej drogi postępowania." [70]

Dyskusje ogólnospołeczne i wewnątrzpartyjne przeprowadza się nie tylko przed zjazdami partii, ale i przed niektórymi plenarnymi posiedzeniami jej Komitetu Centralnego.

Szczególnie często kierownictwo partii zwraca się o opinię do wielkoprzemysłowej klasy robotniczej, do aktywu i załóg kluczowych zakładów pracy.

W wyniku socjalistycznej industrializacji powstała jednolita pod względem stopnia opanowania wielkoprzemysłowych metod wytwarzania oraz stosunku do środków produkcji klasa wytwarzająca materialne podstawy bytu socjalistycznego narodu. Stwarza to możliwość i konieczność pełniejszego kierowania przez wielkoprzemysłową klasę robotniczą sprawami polityki społeczno-gospodarczego rozwoju kraju. [71]

Wzrost kwalifikacji zawodowych i świadomości społeczno-politycznej nadaje nowy wymiar kolektywnej mądrości klasy robotniczej, podnosi jej znaczenie jako czynnika decydującego o polityce partii. [72] Kadrowa część klasy robotniczej to głównie wykwalifikowani i doświadczeni politycznie robotnicy z wielkiego przemysłu, transportu i budownictwa. Głównie ta część klasy robotniczej jest gwarantem prawidłowego kierunku socjalistycznego budownictwa, podstawową siłą napędową w budowie rozwiniętej gospodarki socjalistycznej.

---

[70] Przemówienie I sekretarza KC PZPR E. Gierka otwierające obrady XI Plenum KC PZPR [w:] *XI Plenum KC PZR 4 września 1971 r.*, Warszawa 1971, s. 13.

[71] Por. M. Krajewski: *Główne płaszczyzny budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego* [w:] *Teoretyczne problemy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego*. Pod red. H. Białyszewskiego, Warszawa 1977, s. 200.

[72] Por. Pomyślne wyniki budownictwa socjalistycznego potwierdzają słuszność polityki partii. Informacja o pracy Biura Politycznego i Sekretariatu KC przedstawiona przez E. Babiucha [w:] *XIV Plenum KC PZPR 25 czerwca 1974 r. Podstawowe dokumenty i materiały*, Warszawa 1974, s. 32.

Nową strategię dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego przyjęła PZPR na swym VI Zjeździe w dużym stopniu pod wpływem wielkoprzemysłowej klasy robotniczej.[73] Koncentracja robotników w zakładach-gigantach jest jednocześnie koncentracją ich wielkiej siły społeczno-politycznej i gospodarczej. Stąd też najważniejsze zadania w pracy partyjnej stoją przed organizacjami fabrycznymi.[74] One decydują o mocnej i trwałej więzi partii z klasą robotniczą i narodem.

Wielkie zakłady pracy odgrywają kluczową rolę również w realizacji strategii rozwoju przyjętej na VI Zjeździe PZPR. Dlatego też partia szczególną uwagę przywiązuje do pracy tych zakładów i umacniania swoich wpływów wśród ich załóg. Wyrazem tego jest m. in. uchwała Sekretariatu KC PZPR z czerwca 1971 r. w sprawie umocnienia roli wielkich zakładów pracy i ich organizacji partyjnych. Bezpośrednim zainteresowaniem wydziałów KC objęto 164 największe zakłady pracy.[75] Określone zostały konkretne formy więzi kierownictwa partii z załogami i organizacjami partyjnymi tych zakładów. Są to m. in. okresowe spotkania kierownictwa KC i rządu z pierwszymi sekretarzami komitetów zakładowych, rozszerzanie informacji politycznej dla aktywu zakładowego, stałe konsultacje projektów ważniejszych decyzji z aktywem partyjnym, utrzymywanie stałych kontaktów przez pracowników KC z poszczególnymi organizacjami partyjnymi.

Komitety wojewódzkie na wzór KC obejmują bezpośrednim zainteresowaniem pozostałe ważne zakłady na swoim terenie działania.

Objęcie bezpośrednim zainteresowaniem Komitetu Centralnego i komitetów wojewódzkich partii dużych zakładów pracy umocniło rolę wielkoprzemysłowej klasy robotniczej w politycznym i ekonomicznym życiu kraju. Umacnia się robotniczy trzon partii. Jest to zasadnicza przesłanka jej ścisłej i trwałej więzi z klasą robotniczą, więzi, która jest podstawowym warunkiem pomyślnego przezwyciężania sprzeczności i konfliktów występujących w procesie budownictwa socjalistycznego.

Niektóre posiedzenia plenarne KC czy innych instancji partyjnych są poprzedzane naradami zarówno z aktywem partyjnym i społeczno-gospodarczym danej dziedziny życia gospodarczego, jak i z przedstawicielami nauki. Ma to miejsce wtedy, gdy instancje te rozpatrują bardziej złożone zagadnienia politycznego kierowania gospodarką narodową. Taki sposób

[73] Por. J. Kubasiewicz, S. Gajda, H. Starostka: *Rola organizacji partyjnych w wielkich zakładach pracy*, „Nowe Drogi", 1975, nr 4, s. 64.

[74] Wielkie zakłady pracy odgrywają główną rolę w realizacji postępu technicznego, ekonomicznego i społecznego, są motorem zmian strukturalno-jakościowych w gospodarce socjalistycznej.

[75] Bezpośrednim zainteresowaniem KC objęto również 100 gmin wiejskich.

postępowania pozwala na głębsze poznanie konkretnej sytuacji i podjęcie trafniejszych uchwał i decyzji.

Ważną formą konsultacji, szeroko upowszechnioną od 1971 r. stały się częste spotkania I Sekretarza KC PZPR, członków Biura Politycznego i Sekretariatu KC z aktywem społeczno-politycznym i gospodarczym dużych zakładów przemysłowych, transportowych i budowlanych, z członkami terenowych instancji partyjnych. Istotne znaczenie społeczne miało bezpośrednie zaproszenie przez I Sekretarza KC PZPR do dyskusji nad *Wytycznymi KC* na VII Zjazd partii ponad tysiąca przodujących robotników, rolników, fachowców z różnych dziedzin, reprezentantów nauki i techniki, będących członkami partii, stronnictw sojuszniczych i bezpartyjnych.

Metodę konsultacji stosują również komitety wojewódzkie. Wyłaniają one grupy aktywu robotniczego i poprzez kontakt z nimi uzyskują pogłębiony obraz sytuacji społeczno-gospodarczej swego terenu, mogą wnikliwiej poznawać i trafniej oceniać problemy nurtujące określone środowiska i grupy zawodowe. Wysuwany jest jednak postulat szerszego sięgania przez terenowe instancje partyjne do opinii i propozycji różnych środowisk oraz do ekspertyz fachowych i naukowych, przy programowaniu rozwoju poszczególnych dziedzin życia gospodarczego.[76] Już *Wytyczne KC PZPR* na VI Zjazd Partii stwierdzały, że „złożone problemy rozwoju kraju i socjalistycznego budownictwa wymagają politycznej aktywności całej partii w podejmowaniu inicjatyw programowych, koncepcyjnych i organizacyjnych służących ciągłemu doskonaleniu wszystkich dziedzin naszego życia".[77]

Ukształtował się wyższy jakościowo styl konsultacji wewnątrzpartyjnych. Pierwszą z jego nowych form zapoczątkowanych na VI Zjeździe jest wprowadzony do pracy zjazdów, krajowych konferencji i posiedzeń KC obok obrad plenarnych — obrad w zespołach problemowych z udziałem nie tylko delegatów i członków, lecz również zaproszonych ekspertów, działaczy gospodarczych itp.

Pożyteczną formę konsultacji zastosowała partia w trakcie kampanii sprawozdawczo-wyborczej jesienią 1974 r. W zakładach produkcyjnych i innych nietkóre konferencje przeprowadzono w dwóch etapach. Najpierw przedstawiono uczestnikom konferencji sprawozdanie ustępujących władz partyjnych i projekt uchwały. Następnie w ciągu 10—14 dni delegaci zapoznawali członków organizacji i grupy partyjne z materiałami konferencji; gromadzili również ich opinie i wnioski dotyczące programu działania w nowej kadencji. Dzięki temu w drugim etapie, tj. w dy-

[76] Por. Kubasiewicz, Gajda: *Kluczowe znaczenie konsultacji...*, s. 27.

[77] *O dalszy socjalistyczny rozwój PRL. Wytyczne KC PZPR na VI Zjazd partii* [w:] *XI Plenum KC PZPR, 4 września 1971 r.*, Warszawa 1971, s. 130.

skusji i formułowaniu programu przyszłego działania uczestniczyli nie tylko wybrani delegaci, ale również prawie wszyscy członkowie partii.[78]

Przed podejmowaniem ważnych decyzji gospodarczych PZPR łączy szerokie konsultacje społeczne z rzeczową i wnikliwą ekspertyzą fachową i naukową.[79] Ścisła więź partii z klasą robotniczą i wszystkimi ludźmi pracy, korzystanie z ekspertyz fachowych i naukowych to ważne gwarancje wyrażania przez partię woli narodu. Upoważniają one jednocześnie partię do przedstawiania za pośrednictwem Klubu Poselskiego swoich programów i uchwał odpowiednim organom przedstawicielskim państwa (Sejmowi), Radzie Państwa i rządowi PRL w celu nadania im formy odpowiednich norm prawnych(ustaw, uchwał, zarządzeń i in.).[80]

Kształtuje się też nowa forma konsultacji, wyrażająca się w ściślejszym powiązaniu pracy Sejmu, Rady Państwa i rządu z dorobkiem dyskusji ogólnospołecznych.

Budowa rozwiniętego socjalizmu wymaga permanentnego przeprowadzania przez PZPR konsultacji z coraz szerszą reprezentacją załóg produkcyjnych i środowisk społeczno-zawodowych. Konsultacje nie mogą na tym etapie mieć charakteru krótkotrwałych akcji. Dlatego właśnie „konferencje samorządu robotniczego jako reprezentant klasy robotniczej i ludzi pracy, mogą i powiny stać się najważniejszym forum przeprowadzania konsultacji dotyczących poszczególnych zagadnień rozwoju naszego kraju".[81] Ważną przy tym sprawą jest kształtowanie wśród całej kadry partyjnej i państwowej postaw otwartych na opinie, krytykę i propozycje załóg produkcyjnych i środowisk społeczno-zawodowych, postaw wolnych od samouspokojenia i przekonania o nieomylności własnych sądów.[82] Są to ważne warunki angażowania i mobilizowania coraz szerszych rzesz ludzi pracy do rzeczywistego współdecydowania o zasadniczych problemach rozwoju społeczno-gospodarczego przedsiębiorstw, regionów czy całego kraju.

Konsultacje przyczyniają się do pogłębienia integracji załóg produkcyjnych wokół programu partii, a tym samym do pogłębienia jedności mo-

[78] Por. Kubasiewicz, Gajda: *Kluczowe znaczenie konsultacji...*, s. 29.

[79] Por. Pomyślne wyniki budownictwa socjalistycznego potwierdzają słuszność polityki partii. Informacja o pracy Biura Politycznego i Sekretariatu KC przedstawiona przez E. Babiucha [w:] *XIV Plenum KC PZPR 25 czerwca 1974 r. Podstawowe dokumenty i materiały*, Warszawa 1974, s. 40—41.

[80] Por. J. Wacławek: *Kierownicza rola PZPR w Polsce Ludowej*, [w:] *Podstawy nauk politycznych*. Pod red. K. Bajana, PWN, Warszawa 1976, s. 208.

[81] Źródłem siły Polski i socjalizmu jest udział ludzi pracy we współrządzeniu krajem. Przemówienie E. Gierka na wspólnym posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR, Rady Państwa, Prezydium Rządu i Prezydium CRZZ w sprawie samorządu robotniczego, „Trybuna Ludu", 8 IV 1977.

[82] Por. Kubasiewicz, Gajda: *Kluczowe znaczenie konsultacji...*, s. 27.

ralno-politycznej społeczeństwa i jednolitości działania w skali makroekonomicznej.[83]

Zwiększenie wpływu załóg produkcyjnych zarówno na treść podejmowanych decyzji, jak na metody i formy ich realizacji umacnia i rozszerza twórczą aktywność ludzi pracy, zwiększa poczucie odpowiedzialności za rozwój przedsiębiorstw i regionów, przeciwdziała zjawiskom bierności, samozadowolenia oraz minimalizowania aspiracji i zadań.

Koniecznym warunkiem skutecznej realizacji interesów klasy robotniczej jest zdobycie poparcia załóg produkcyjnych i wszystkich ludzi pracy dla programu i polityki ekonomicznej partii marksistowsko-leninowskiej. Partia musi zyskać dla swej działalności poparcie najbardziej aktywnych i świadomych politycznie oddziałów klasy robotniczej, ludzi pracy cieszących się autorytetem i zaufaniem społecznym, a aprobatę większości społeczeństwa. Uzyskanie aprobaty i poparcia większości społeczeństwa dla polityki ekonomicznej — to podstawowa legitymacja polityczna jej kierowniczej roli w gospodarce socjalistycznej.[84] Dlatego partia podchodzi do sprawy konsultacji w sposób dynamiczny a nie statyczny. Doskonalenie tego instrumentu optymalizacji procesu programowania rozwoju społeczno-gospodarczego i jednocześnie instrumentu umacniania demokracji socjalistycznej pogłębia ideowe motywacje aktywności produkcyjnej i społeczno-zawodowej ludzi pracy; stwarza coraz większe możliwości harmonijnego kojarzenia interesów indywidualnych i grupowych (lokalnych, branżowych, zakładowych) z interesem ogólnospołecznym i celem makroekonomicznym.

„Metoda masowych konsultacji społecznych weszła — jak pisze J. Łukaszewicz — na stałe do arsenałów środków politycznego działania partii i sprawowania przez nią kierowniczej roli. Spotkała się ona z ogromnym zainteresowaniem i aprobatą społeczeństwa jako ważny przejaw rozwoju demokracji socjalistycznej".[85]

Droga umacniania więzi partii z klasą robotniczą i wszystkimi ludźmi pracy, „droga szerokiej konsultacji i wnikliwych ekspertyz, droga zbierania i analizowania opinii po to, aby osiągać optymalne rozwiązania i z żelazną dyscypliną wcielać je w życie [...] nie jest — jak stwierdza E. Babiuch — łatwa. Wiele jeszcze trzeba się uczyć i niejedną przezwyciężyć trudność".[86]

---

[83] Por. J. Łukaszewicz: *Rozwój demokracji socjalistycznej...*

[84] Por. Dobieszewski: *Kierownicza rola partii marksistowsko-leninowskiej...*, s. 285; Dobieszewski: *Kierownicza rola PZPR...*, s. 237.

[85] Łukaszewicz: *Rozwój demokracji socjalistycznej...*, s. 35.

[86] Pomyślne wyniki budownictwa socjalistycznego potwierdzają słuszność polityki partii. Informacja o pracy Biura Politycznego i Sekretariatu KC przedstawiona przez E. Babiucha [w:] *XIV Plenum KC PZPR 25 czerwca 1974 r.*, Warszawa 1974, s. 41.

Oparcie przez PZPR programowania rozwoju społeczno-gospodarczego kraju na nauce marksizmu-leninizmu i więzi z masami pracującymi, ciągłe doskonalenie tego programowania stwarza pomyślne warunki procesowi kształtowania rozwiniętej gospodarki socjalistycznej, której istotą jest zespolenie osiągnięć rewolucji naukowo-technicznej ze społecznymi walorami socjalizmu w celu coraz pełniejszego zaspokajania potrzeb narodu.

РЕЗЮМЕ

Основными политическими предпосылками программирования Польской объединенной рабочей партией общественно-экономического развития страны являются: творческое развитие марксизма-ленинизма, укрепление связи партии с рабочим классом и всеми трудящимися.

Умение замечать новые проблемы, способность к оценке новых явлений и тенденций развития, формулирование верных концепций и программ развития основных областей общественно-экономической жизни решают о роли партии как „коллективного разума" рабочего класса и в современных условиях определяют способность (силу) партии к делу политического руководства строительством развитого социализма в области экономики.

Экономическая политика, разработанная и осуществляемая руководящей марксистско-ленинской партией на научных основах, не совместна с проявлениями субъективизма и волюнтаризма. Борьба с субъективизмом, административным руководством социалистическим хозяйством является важным элементом борьбы за научный курс экономической политики партии и социалистического государства.

Опора программирования общественно-экономического развития страны на связь с трудящимися массами гарантирует не только оптимальность программы, но и творческую активность трудящихся в процессе ее реализации.

На этапе строительства развернутого социализма партия стремится как к объективному изучению интересов, потребностей и стремлений общества, так и к познанию их в субъективном общественном ощущении. Благодаря этому партия может обогатить свою программу выводами и предложениями, вытекающими из опыта трудящихся масс, устанавливать и корректировать задачи и методы реализации целей, уточнять народные общественно-экономические планы. Все это дает партии возможность сочетать индивидуальные и групповые интересы с общенародными.

Партия не только выражает и конкретизирует в програмных предпосылках объективные интересы и волю рабочего класса и всех трудящихся, но и сознательно их формирует. В этом выражается активная роль партии.

Начиная с 1971 года, важной формой конфронтации предпосылок общественно-экономической политики ПОРП с интересами и волей рабочего класса и других общественных кругов являются консультации. Принцип консультативности был включен в Устав ПОРП и в Конституцию ПНР, стал для государства обязательным правом.

SUMMARY

The basic political reasons for programming the country's social and economic development by the Polish United Workers' Party are: the creative development of political economy, being a component part of Marxism and Leninism and strengthening the bonds linking the Party with the working class and other working people.

The ability to perceive new problems, to give a proper evaluation of new phenomena and tendencies of the development, and formulating accurate conceptions and programmes of the development of basic fields of social and economic life of the country, expresses the role of the Party as the "collective mind (logos)" of the working class and defines the ability (strength) of the Party to direct politically the building of the developed socialism in the economic sphere of contemporary conditions.

Elaboration and realization of economic policy based on scientific foundations by the Marxist and Leninist ruling Party, cannot be in agreement with manifestations of subjectivism and voluntarism. The figth against subjectivism, administrative management of the socialist economy, is an important aspect (factor) of struggle for the scientific course of economic policy of the Party and the Socialist State.

Basing of the programming of social and economic development of the country on the bonds with the working masses enables the Party to act in a manner which guarantees not only the optimality of the programme but the creative activity of working people in the process of its realization as well.

At the stage of building of the developed socialism, the Party tends to have full descretion of interests, aspirations and needs of the society both in their objectified dimension and in a subjective social sense. Due to this, the Party can enrich its programme with conclusions resulting from the experience of working masses, it can determine and correct assignments and methods of realization of the guiding aims, and define social and economic national plans. All this allows the Party's optimal association of individual and group interests with a social-wide interest.

The Party not only expresses and translates, into the concrete of programme foundations (aimes and assignments of the economic policy), objective interests and the will of the working class and all the working people, but it consciously forms them as well. There lies the active role of the Party.

Since 1971, the consultations have become an important form of confronting the assumptions of social and economic policy of the Polish United Workers' Party with the interests and the will of the production crews and other social and professional environments. The principle of consultations is included in the Statute of the Party and is entered in the Constitution of the Polish People's Republic, becoming an obligatory law for the State.